

Az erdélyi szászok adói a Jagelló-korban¹

Simon Zsolt

Az erdélyi szászok a késő középkorban kétféle adót fizettek az uralkodójuknak: a cenzust (*census*) és a rendkívüli adót (*subsidiium, taxa, contributio*).² A census összegét azon 13–14. századi kiváltságlevelek rögzítették, amelyek kiváltságaikat és kötelezettségeiket megszabták. Az 1224. évi *Andreanum* szerint Szeben megye, majd később a belőle kialakuló Hét Szék censusa (kamara haszna címén) 500, Béla király mértékével mért márka ezüst volt.³ Medgyes- és Selykszéknek (amelyeket majd Két Széknek fognak nevezni) az 1318. évi kiváltságuk értelmében censusként 400 szebeni súlyú márka finom ezüstöt kellett kifizetniük, Szent Márton püspök ünnepe, vagyis november 11. körül, de az 1369. évi privilégium a 400 márkát már budai súlyúként tüntette fel.⁴ A Barcaság censusa az 1353. évi kiváltságlevél alapján 150 szebeni súlyú márka ezüst volt.⁵ Az említett közigazgatási egységek Luxemburgi

¹ A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

² Friedrich Teutsch: Zur Steuergeschichte der Hermannstadter Provinz im 15. Jahrhundert. Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde 5. (1882) 29–30., 41–43.; Horváth Jenő: Az erdélyi szászok közgazdasági viszonyai a nemzeti fejedelemség megalakulásáig. Gyula 1905. 85–87.; Fráter István: Brassó gazdasági helyzete a 15–16. század fordulóján. Bp. 1930. 4–16., 58–63.; Kubinyi András: A Mátyás-kori államszervezet. In: Hunyadi Mátyás. Emlékkönyv Mátyás király halálának 500. évfordulójára. Szerk. Rázsó Gyula. Bp. 1990. 106–107.; Draskóczy István: A szászföldi adóztatás kérdéséhez. In: Tanulmányok Für Lajos történész 60. születésnapjára. Szerk. Horn Ildikó. Bp. 1993. 81–96.; Draskóczy István: A Kétszék 16. század eleji összeírásai. In: Unger Mátyás Emlékkönyv. Unger Mátyás negyedszázados egyetemi történettanári működése emlékére és születésének hetvenedik évfordulója alkalmából. Szerk. E. Kovács Péter – Kalmár János – V. Molnár László. Bp. 1991. 49–54.; Draskóczy István: Az erdélyi Szászföld demográfiai helyzete a 16. század elején. Erdélyi Múzeum 61. (1999) 1–4.; Hermann Zsuzsanna: Egy pénzügyi tervezettől a Hármaskönyvig. Werbőczy és a parasztháború. Sz 115. (1981) 119.; Granasztói György: Társadalmi tagozódás Brassóban a 15. század végén. Sz 106. (1972) 359.; Zsolt Simon: Die finanziellen Verpflichtungen der Siebenbürger Sachsen zwischen den Herrschaften von Sigismund von Luxemburg und Matthias Corvinus (1438–1458). In: Extincta est lucerna orbis. John Hunyadi and His Time. Ed. Ana Dumitran – Loránd Mádly – Alexandru Simon. Cluj-Napoca 2009. 255–271.; Uő: Az erdélyi szászok adói Luxemburgi Zsigmond uralkodása alatt. In: Tiszteletkőr. Történeti tanulmányok Draskóczy István egyetemi tanár 60. születésnapjára. Szerk. Mikó Gábor – Péterfi Bence – Vadas András. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 2012. 145–154., ahonnan az első két bekezdést is átvettük.

³ Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen. I–VII. Hrsg. Franz Zimmermann – Carl Werner – Georg Müller – Gustav Gündisch – Herta Gündisch – Konrad Gündisch – Gernot Nussbächer. Hermannstadt–Bukarest 1892–1991. (a továbbiakban: UB) I. 43. sz. A későbbi megerősítések felsorolásai: Uo. Béla király márkájára I. Hóman Bálint: Magyar pénztörténet 1000–1325. Bp. 1916. 103–104.; Huszár Lajos: A budai pénzverés története a középkorban. Bp. 1958. 14.; Engel Pál: A 14. századi magyar pénztörténet néhány kérdése. Sz 124. (1990) 32–33.

⁴ UB I. 354. sz., II. 929. sz. Az 1318. évi oklevelet az uralkodók megerősítették 1456-ban, 1492-ben, 1493-ban és 1494-ben, az 1369. évit 1383-ban és 1387-ben. UB I. 354. sz., II. 929., 1174. sz., V. 3013. sz. A szebeni, valamint budai márkára I. Hóman B.: Magyar pénztörténet i. m. 92., 96–99., 100–101.; Huszár L.: A budai pénzverés i. m. 14–18., 110.; Engel P.: A 14. századi magyar pénztörténet i. m. 28–33., 82–86.

⁵ Documenta Romaniae Historica. Seria C. Transilvania. Sub redacția Ștefan Pascu. X–XV. București 1977–2006. X. 192–193. Az oklevél szerint az „előző királyok” is kiállítottak a szóbanforgó kiváltságokról okleveleket, de 1353-ban ezeket már elidegenítetteknek (alienata) mondták.

Zsigmond alatt is ezen kiváltságok szerint adóztak, hiszen ezeket már uralkodása első évében megerősítette.⁶

A Besztercei Kerület az előbb leírtaktól eltérően adózott: az 1453. évi kiváltságlevél értelmében úgy Beszterce városában, mint kerületében (*pertinentia*) Szent Márton ünnepe táján minden ház után két lat ezüstöt, a zsellérek, városiak és falusiak tíz hold föld után egy latot, három eke után egy márkát, egy alul-, illetve felülcsapó malom után fél márkát, illetve négy latot kellett fizetni. Az oklevél megfogalmazása szerint úgy, mint Zsigmond és „más királyok” idejében. A vidék különböző kiadásainak fedezésére összegyűjtendő összegeket „régí szokás szerint” a „felső 15 falu”, az „alsó 11 falu” és Beszterce lakói 2:1:1 arányban kellett állják. A 60 márkányi cenzust, amit régebb a székely ispánoknak kellett adniuk, a Kerületet 1453-ban megszerző Hunyadi Jánosnak *voltak kötelesek* fizetni úgy, hogy a felső falvakra Keresztelő Szent János ünnepe, vagyis június 24. táján 35 márka és négy lat ezüst, az alsó falvakra Márton-nap környékén 24 márka és három fertó esett.⁷ (Ennek alapján tehát Beszterce városa ezt a cenzust nem kellett fizesse. Az utóbbi szolgáltatások minden bizonyal avval hozhatók kapcsolatba, hogy az 1412. előtti évtizedekben a székely ispán egyben besztercei ispán is volt, 1322 és 1344 között alkalmanként, 1344-től kezdődően folyamatosan).⁸ A Besztercei Kerület lakói a Márton-napi cenzust tehát egyrészt úgy fizették, mint 1453-ban a jobbágyok, másrészt pedig úgy, mint ahogy a városias települések a 13. században és a 14. század első évtizedeiben (azután a városok már egy összegben rótták le adójukat).⁹

A király általában a szászokhoz küldött megbízottja révén vetette ki az adót az Egyetemre, akinek érkezteről előre értesítette a szászokat. Így például II. Lajos 1519. június 20-án arra utasította az Egyetemet, hogy július 13-ára küldjenek néhány tehetősebb személyt (*certi ex vobis potioribus*) Medgyesre, ahol Batthyány Benedek, az új kincstartó, az új, általuk kevésse azelőtt megajánlott (*nuper oblati*) adóra vonatkozó királyi akaratot fogja közölni velük.¹⁰ Ekkor tehát a kincstartó volt a megbízott, de ez nem volt gyakori: 1493 végén vagy a

⁶ UB II. 1214., 1217. sz. Zsigmond a Barcaság, illetve a Hétszék részére kiállított oklevelét 1388-ban, illetve 1406-ban megerősítette. UB II. 1235. sz., III. 1551. sz.

⁷ UB V. 2867. sz.

⁸ Engel Pál: Magyarország világi archontológiája 1301–1457. I. Budapest, 1996. (História Könyvtár. Kronológiák, adattárak 5.) 111., 192. Mindezek alapján a székely ispánok leghamarabb 1322-ban követelhetők az említett cenzust.

⁹ A városok adózására I. Fügedi Erik: Középkori magyar városprivilegiumok. In: Uő: Kolduló barátok, polgárok, nemesek. Tanulmányok a magyar középkorról. Bp. 1981. 259–263. Vö. Solymosi László: A földesúri járadékok új rendszere a 13. századi Magyarországon. Bp. 1998. 19–55., 183–187.

¹⁰ DF 247639.

következő év első napjaiban Nagy Balázs sókamaraispán, 1494 novemberében egy meg nem nevezett apród, 1496-ban, talán ősszel, Gabriel Polnar, boszniai püspök.¹¹

Mindig az egyes, nagyobb közigazgatási egységek határozták meg az őket alkotó, kisebb adóegységek által fizetendő adó összegét, így az Egyetem a Hét Szék, Két Szék, Barcaság és a Besztercei Kerület kötelezettségének a mértékét, a Hét Szék és Két Szék az őket alkotó székekét, ezek, valamint a már csak egyes településekből álló Barcaság és a Besztercei Kerület az őket alkotó helységeket, míg végül a települések az adófizető személyekét.

Az adónak a Szász Egyetemet alkotó egyes (legnagyobb) adminisztratív egységek közötti elosztásakor követett elveket néhány 1552–1553. évi adat világítja valamennyire meg (lásd az 1–2. táblázatot).

	1552		1553				
	szeptember 8.		január 25.		július 12.		
	fl.	%	fl.	%	fl., kifizetve	%	%, a kifizetendő 14000 forinthez viszonyítva
Hét Szék	6996	42.4	4240	42.4	5500	41.5	39.3
Két Szék	3729	22.6	2260	22.6	3164	23.8	22.6
Barcaság	3135	19.0	1900	19.0	2364	17.8	16.9
Besztercei Kerület	2640	16.0	1600	16.0	2240	16.9	<i>16.0</i>
Összesen	16500	100.0	10000	100.0	13268	100.0	94.8

1. táblázat. A Szász Egyetemet alkotó legnagyobb adminisztratív egységek által fizetett adók összege és százalékos megoszlása, 1552–1553.¹² A félkövérrel szedett, illetve dőlt számokkal az azonos százalékos arányokat jelöltük.

	1552–1553		Talán az eredeti/viszonyításként használt arányok						Valós% – becsült%	
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Hét Szék	42.4	44.(4)	2	66.(6)	2	4	12?	44.(4)	-2.0	-1.7
Két Szék	22.6	22.(2)	1		2	6?	22.(2)	0.4		
Barcaság	19.0	33.(3)	33.(3)	1	3	5?	5?	18.5	0.5	1.7
Besztercei Kerület	16.0					4?	4?	14.8	1.2	
Összesen	100.0	100.0	100.0				27?	100.0	0.0	0.0

2. táblázat. A Szász Egyetemet alkotó legnagyobb adminisztratív egységek által fizetett adók összegének megoszlása, 1552–1553. A második oszlop adatait az előző táblázatból vettük át.

¹¹ Rechnungen aus dem Archiv der Stadt Hermannstadt und der sächsischen Nation. 1. kötet. (Quellen zur Geschichte Siebenbürgens aus sächsische Archiven I/1.) Hermannstadt, 1880. 159., 181., 205.

¹² Forrás: Oborni Teréz: Erdély pénzügyei I. Ferdinánd uralma alatt 1552-1556. Budapest, 2002. (Fons Könyvek 1.) 197–198.

Az azonos százalékos arányokat figyelembe véve (amelyeket félkövérrel szedett, illetve dőlt számokkal jelöltünk) biztosra vehető, hogy a harmadik kivetéskor is az első két megajánláskor használt arányokat vették figyelembe, ezeket pedig minden valószínűség szerint (a 2. táblázat 3–7. oszlopaiban feltüntetett, de csupán csak általunk véleményezett) eredetileg egyszerűbb aránypároknak (amelyek esetében az alkotóelemeik, vagy még inkább az utóbbiak hányadosa kis egész számok) a – bizonyára a közben beállt változások vagy észrevett különbségek vagy csak az egyes közigazgatási egységek érdekérvényesítő képességei miatt eszközölt – módosításával, korrigálásával határozták meg.

Azt feltételezzük tehát, hogy legelőször – ami azt is jelentheti, hogy csak elvi elképzelésként, a valóságban majd csak viszonyításként használt – a Hét, valamint Két Szék adói nagysága közötti arányt 2:1 arányban szabták meg, mindkettőjük és többi szász területe adói közöttit szintén ilyen arányban, míg a Barcaság és Besztercei Kerülete közöttit már egy bonyolultabban kifejezhető számpárral, amelyre vonatkozóan egyelőre nem tudnánk megmondani, hogy a 19:16-nál egyszerűbb volt-e (amennyiben igen, ehhez az arányhoz a legközelebb álló egyszerűbb pár a 5:4). Amennyiben megvizsgáljuk az egyes közigazgatási egységek adója részesedésének feltételezett változását (lásd a 2. táblázat két utolsó oszlopát), azt látjuk, hogy az egyes elosztások esetén az erősebb felek mindig a saját előnyükre módosították a felosztást, és mivel a játékelmélet fogalomkészletével leírva ez egy nem zéró összegű kooperatív játék (vagyis egy olyan esemény, amelyben a játékosok versengenek egymással, úgy, hogy csak egymás kárára növelhetik hasznukat), ez a gyengébb felek kárával járt: a legerősebb, a Hét Szék egyrészt a Két Székkel szemben (-2.0% vs. +0.4%), majd az utóbbival együtt a Barcaság és Besztercei Kerület együttesével szemben is (-1.7% vs. +1.7%), a Barcaság pedig viszonylagosan a Besztercei Kerület kárára (+0.5% vs. +1.2%).

Az egyes települések, illetve alsóbb szinten az egyes személyek által fizetendő adó összegének kiszámítása egy eredetileg talán (vagy inkább valószínűleg) valós, de a Jagelló-korban már virtuálissá vált adózási egységek felhasználásával történt, ami a települések esetében a *domus numeralis* (szó szerinti fordítása: 'számhoz tartozó ház') volt, az egyes adóalanyokra vonatkozóan pedig a márka és ennek az alegysége, a lat, illetve Beszterce és Segesvár esetében 1522-ben a dica.¹³ (Az márka és lat kifejezéseknek ebben a tekintetben

¹³ Draskóczy I.: A szászföldi adóztatás i. m. 81–96.; Uő: A Kétszék i. m. 49–50., 52., 56. 17. j.; Teutsch, F.: Zur Steuergeschichte i. m. 41–42. Az adó alól általában mentesültek az egyházi személyek, a város vezetői és alkalmazottai, az iskolamesterek, molnárok, juhászok és a szegények. Fügedi Erik: Középkori várostörténetünk statisztikai forrásai. Történeti Statisztikai Közlemények I. (1957: 1. sz.) 55., 1. (1957: 2. sz.) 22–23.; Draskóczy I.: A Kétszék i. m. 48., 55. 7. j. Beszterce-re I.: Die Rechnungsbücher von Bistritz. 1. kötet. 1462–1520. Hrsg. Simon Zsolt – Szabó András Péter. 2013. Kézirat. (<http://www.ungarisches-institut.de/forschungen/projekte/laufende-projekte/251-die-mittelalterlichen-rechnungsb%C3%BCher-der-stadt->

tehát másodlagos jelentéssel bírtak, hiszen ezek elsődlegesen – amint ez az előbbiekből is látható – tömeg mérésére általánosan használt mértékegységeket jelentettek, amellyel eredetileg az ezüstben leróvándó adók mennyiségét is kifejezték; mindez azt is sejteti, hogy a márkát és a latot eredetileg elsődleges értelemben használták, azaz nem virtuális adózási egységek lehettek.) Az egyes személyek helységek által fizetendő adó nagysága az általuk megművelt föld (szántó, legelő, rét, szőlő és „hasonló jószág”) nagyságától és minőségétől is függött,¹⁴ így ennek alapján is bizonyossá vehető, hogy a vagyon és talán még a jövedelem alapján számították ki az adóterheket, egy számunkra ismeretlen kulcs szerint. Az egyes helységek, illetve adóalanyok domus numeralisának, illetve márkáinak/latjainak számát időnként módosították, és pedig vélhetőleg minden olyan esetben, amikor egy adókiivetés során az azelőtti adózás óta jelentkezett nem elhanyagolható mértékű eltérést tapasztaltak. Minden kis változást ugyanis nem vettek figyelembe, hiszen a domus numeralusok esetében a barcaságiak ¼-nél, a segesvárszékiek 1/8-nál kisebb törtekkel nem számoltak (lásd a 3–4. táblázatot és az 1. grafikont.) A változtatásokat az aktuális közigazgatási egysége vezetőseje eszközölte, amint Barcaságra vonatkozóan egy 1520. évi számadás mondja, ahol egy hét alatt „a domus numerales-ok száma megváltoztatott a Barcaság bírói, esküdt polgárai és vénei tudatos becslése szerint”.¹⁵

	1520.				1521.	1522.
	március 9.	március 14.	május 30.	október 18.	február 22.	május 25.
Hivatkozás ¹⁶	254– 255.	255.	256.	284.	322– 323.	420.
Brassó	37.0	37.00	37.00	37.00	37.00	37.00
Vidombák	6.0	5.50	5.50	5.50	5.50	5.50
Keresztényfalva	4.5	4.00	4.00	4.00	4.00	4.00
Barcarozsnyó	6.0	6.25	6.25	6.25	6.00	6.00
Volkány	2.0	1.75	1.75	1.75	2.00	1.50
Feketehalom	7.0	7.25	7.25	7.25	7.25	7.25

bistritz-in-siebenb%C3%BCrgen-2.html) 1461–1462., 1475., 1486–1487., 1505. évi számadások. Segesvárra l.: Simon Zs.: Die Schässburger Rechnung i. m. 168., 169., 170.

¹⁴ Draskóczy I.: A szászföldi adóztatás i. m. 90–96., Uő: A Kétszék i. m., Oborni T.: Erdély Pénzügyei i. m. 102.

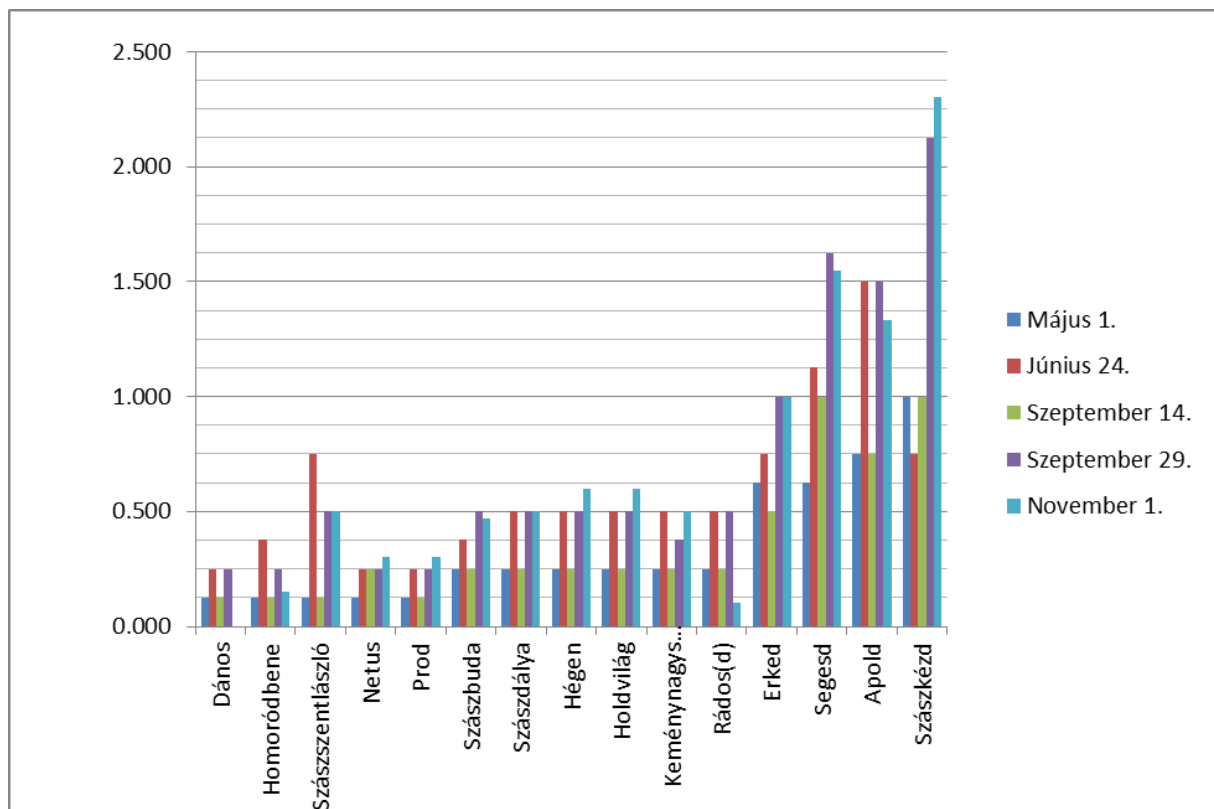
¹⁵ domus numerales secundum conscientiosam aestimationem iudicis, iuratorum coivum ac seniorum civitatis et totius terre Barcza sunt variatae. Rechnungen aus dem Archiv der Stadt Kronstadt. 1. kötet. Rechnungen aus 1503–1526. (Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt 1.) Kronstadt, 1886. 255. Bizonyára azért volt szükség ezt megjegyezni, mert akkor a 14 település közül 12-nek, vagyis – amint a többi évre és a többi székre vonatkozó kevés adatból következtetni lehet – rendkívüli nagy arányban módosították a szóban forgó paraméterét. Feltűnő, hogy a messze legnagyobb település, Brassó domus numeralis száma nem változott, pedig valószínű, hogy három év alatt legalább 1%-al (ennyit jelentett ott ¼ domus numeralis, a számadók által külön feltüntetett legkisebb vagyonmennyiség) módosult a város összvagyon. Feltehetőleg csak az állandóbb ingatlanállományt vették figyelembe, amint a 16. század közepi beszámoló is mondja, és könnyen lehet, hogy azt sem mérték nagyon pontosan fel, mivelhogy a település nagy méretéből következően ez igencsak nagy munka lett volna.

¹⁶ Rechnungen Kronstadt i. m.

Höltövény	5.0	4.00	4.00	4.00	4.00	4.00
Földvár	7.0	6.75	6.75	6.75	6.75	6.75
Szászveresmart	2.0	2.00	2.00	2.00	2.00	2.00
Szászmagyarós	2.0	2.00	2.00	2.00	2.00	2.00
Botfalu	5.0	4.50	4.50	4.50	4.50	4.50
Barcaszentpéter	4.0	4.50	4.50	4.50	4.50	4.50
Szászhermány	5.0	5.50	5.50	5.50	5.50	5.50
Prázsmár	7.5	9.00	9.00	9.00	9.00	9.00
Barcaság összesen	100.0	100.00	100.00	100.00	100.00	99.50

3. táblázat. Barcaság településeinek domus numeralis-száma, 1520–1522. Félkövér számokkal az előző adókiivetés esetén használt domus numeralis-számtól való eltéréseket emeltük ki.

Segesvárszéken 1522-ben a csupán a befizetett adóösszegek alapján kiszámított értékek felkerekítésével kapott becsült domus numeralis értékek alapján (lásd az 1. grafikont) azt lehetne mondani, hogy egy éven belül ott elég sok helyt változtatták a domus numeralis-számokat, habár amikor igen (és persze abban az esetben, ha jól becsültük meg a valós értékeket) akkor abszolút értéket tekintve csupán kis, relatív értéket nézve már jelentősebb mértékben, hiszen a különbségek a következők: Honoródbene, Netus, Szászbuda, Keménynagyszöllős, Erked, Segesd és Szászkázd esetében $1/8$, Erkednél egy másik alkalommal $1/4$ domus numeralis, de két nagyobb településnél már jelentősek az eltérések: Segesdnél egyszer $3/8$, Szászkézdnál egyszer $1,25$ domus numeralis, Szászlászlónál egyszer $1/2$, máskor $1/4$. (Attól függően, hogy a kisebb vagy nagyobb értéket vesszük viszonyítási alapnak, az eltérés mértéke is változik; mi itt mindig a korábbi kisebb számokból indultunk ki.)

1. grafikon. Segesvárszék településeinek az első korrekciók után valószínűsített domus numeralis-száma, 1522.¹⁷

	Máj. 1.			Jún. 24.			Szept. 14.		
	A	B	A-B	A	B	A-B	A	B	A-B
Dános	0.232	0.250	-0.018	0.320	0.375	-0.055	0.224	0.250	-0.026
Homoródbene	0.235	0.250	-0.015	0.488	0.500	-0.012	0.240	0.250	-0.010
Szászszentlászló	0.108	0.125	-0.017	0.235	0.250	-0.015	0.116	0.125	-0.009
Netus	0.556	0.625	-0.069	0.800	0.750	0.050	0.504	0.500	0.004
Prod	0.280	0.250	0.030	0.560	0.500	0.060	0.264	0.250	0.014
Szászbuda	0.247	0.250	-0.003	0.540	0.500	0.040	0.246	0.250	-0.004
Szászdálya	0.179	0.125	0.054	0.360	0.375	-0.015	0.184	0.125	0.059
Hégen	0.225	0.250	-0.025	0.440	0.500	-0.060	0.221	0.250	-0.029
Holdvilág	0.108	0.125	-0.017	0.700	0.750	-0.050	0.160	0.125	0.035
Keménynagyszöllős	0.116	0.125	-0.009	0.250	0.250	0.000	0.200	0.250	-0.050
Rádos(d)	0.116	0.125	-0.009	0.280	0.250	0.030	0.104	0.125	-0.021
Erked	0.248	0.250	-0.002	0.495	0.500	-0.005	0.246	0.250	-0.004
Segesd	0.554	0.625	-0.071	1.140	1.125	0.015	0.880	1.000	-0.120
Apold	0.727	0.750	-0.023	1.365	1.500	-0.135	0.704	0.750	-0.046

¹⁷ Forrás: Simon Zsolt: Die Schässburger Rechnung von 1522. Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde 35 (2011). A november 1-jei értéket az egyes települések által küldött zsoldosok számából számítottuk ki, amelyet elosztottunk 10-el, éspedig azért 10-el, mert az így kapott értékek álltak legközelebb a többi domus numeralis-számmal (egyébként is valószínűsíthető, hogy a zsoldosok száma vagy a domus numeralisok vagy a családfők számának és egy olyan egész számnak a hányadosa volt, amellyel viszonylag könnyű számtanilag osztani).

Szászkézd	0.994	1.000	-0.006	0.782	0.750	0.032	1.033	1.000	0.033
Összesen	4.925	5.125	-0.200	8.755	8.875	-0.120	5.326	5.500	-0.174

	Szept. 29.			Nov. 1.		
	A	B	A-B	A	B	A-B
Dános	0.464	0.500	-0.036	4.67	4.67	0.00
Homoródbene	0.464	0.500	-0.036	5.00	5.00	0.00
Szászszentlászló	0.232	0.250	-0.018	0.00	0.00	0.00
Netus	0.929	1.000	-0.071	10.00	10.00	0.00
Prod	0.493	0.500	-0.007	5.80	6.00	-0.20
Szászbuda	0.482	0.500	-0.018	6.00	6.00	0.00
Szászdálya	0.188	0.250	-0.063	1.57	1.50	0.07
Hégen	0.357	0.375	-0.018	5.00	5.00	0.00
Holdvilág	0.571	0.500	0.071	5.00	5.00	0.00
Keménynagyszöllős	0.232	0.250	-0.018	2.99	3.00	-0.01
Ráros(d)	0.232	0.250	-0.018	3.00	3.00	0.00
Erked	0.464	0.500	-0.036	1.00	1.00	0.00
Segesd	1.625	1.625	0.000	15.50	15.50	0.00
Apold	1.393	1.500	-0.107	13.33	13.33	0.00
Szászkézd	2.086	2.125	-0.039	23.00	23.00	0.00
Összesen	10.212	10.625	-0.414	101.86	102.00	-0.14

4. táblázat. Segesvárszék településeinek a fizetett adó alapján kiszámított (A) és ezek alapján eszközölt első korrekciók után valószínűsített domus numeralis-száma (B), 1522.

Alaposabb vizsgálat során észrevehető, hogy ezeket az első becsléseket is tovább lehet korrigálni, ugyanis amikor az első négy adatból három megfelel egymásnak, és a negyedik csak kismértékben tér el az eszményi értéktől, akkor ez az utolsó érték vélhetőleg téves.

Olyan hadiadók esetében, amikor láthatólag az egyes helységek által küldendő katonák száma előre tudott volt, és az adót pontosan csak a zsold fedezésére vetették ki, mint például Segesvárszék esetében egyszer 1522-ben (ugyanis néha az arra szüksége pénznél nagyobb összeget szedtek be), az adózás alapja a katonák (egyhavi) zsoldja volt (kivéve Segesvár városát, ahol a hospesek fejadót fizettek).¹⁸ A szék 1522-es két másik hadiadóját ellenben már domus numeralis-szám alapján vetették ki (megint Segesvár kivételével, ahol a hospesek a másik hadiadóhoz hasonlóan szintén fejadót róttak le, igaz, egyszer dica után számoltat is).¹⁹

Az adót Szebenszék esetében a falvak bírói vagy kenézei, általában a falu véneivel (senior) együtt szogáltatatták be a szék pénzügyigazgatásával megbízott személy, a szebeni polgármester kezébe, a Hét Szék többi széke esetében – amikor egyáltalán kideríthető az

¹⁸ Simon Zs.: Die Schässburger Rechnung i. m. 173–174.

¹⁹ Simon Zs.: Die Schässburger Rechnung i. m. 169., 171; vö. uo. 180., 181.

egyes személyek által viselt tisztség – a polgármester és néhány esküdt (Segesvár), a székbírók, folnagok (villicus), faluvének.²⁰ Amikor a besztercei adót nem a városban rótták le, mint amikor azt például 1517-ben Szebenbe kellett szállítani, két városi esküdt vitte az előírt helységbe.²¹

Az erdélyi szászok adójának értéke a Jagelló-korban általában kb. 15000 és 30000 forint között ingadozott, az udvar aktuális pénzigényeitől függően, amelyeket többször tudattak is a szászokkal. 1492. május 18-án például II. Ulászló az oszmán támadásra való tekintettel vetett ki 20000 forintot az Egyetemre: megemlítvén, hogy a török császár „felszerelt, legerősebb és majdnem számtalan emberből álló sereggel” megtámadta, és értesülése szerint 10 vagy 12 napja Nándorfehérvárnál van, legelőször azt és Jajca és Szabács várát és minden végvárat meg kívánja támadni, majd Erdélyt lerohanni és alávetni, továbbá értesítvén, hogy az országgyűlésen egy jobbágyonkénti egy forintos adót szavaztak meg az ország védelmére, megparancsolta a szászoknak, hogy adójukat a leggyorsabban adják Baracsi Mátyás erdélyi sókamaraispánnak, mert az ország akkori szüksége – amely a legnagyobb, éspedig akkora, hogy valami hasonló alig volt addig –, legnagyobb sietséget követel, és ha nem küldik el a kért adót, avval az ország dolgát teljesen megzavarják és végső veszélybe sodorják.²² Egy ilyen rendkívüli parancs látszólag rendkívüli intézkedést kívánt meg a címzettektől is, ti. az általuk képviselt közösség felé. A Besztercére jutott parancs aljára, a tartalma alapján helyben felrótt egykorú feljegyzés szerint a parancsot felolvasták az összehívott „véneknek” és egy vasárnap egy meg nem nevezett kápolna előtt az egész közösségnek – értelemszerűen a mise előtt vagy inkább után, hogy minél többen tudomást szerezzenek róla.²³ 1492. szeptember 23-án a király további 14000 forintot követelt az

²⁰ Rechnungen Hermannstadt i. m. 159–161. (1494), 181–183. (1495), 202–205. (1496)

²¹ Die Rechnungsbücher von Bistritz i. m. (Román Nemzeti Levéltár, Kolozs Megyei Hivatal, Beszterce város tanácsa: Tanácsi iratok, oklevelek, IV. a. 15., 35.)

²² *Thurcorum imperator, sicuti unquam alias, ita nunc comparata, validissima et pene innumera hominum manu, aqua et terra, signa sua adversum nos hocque regnum in persona movit et prout nunc ex recenti a fidelissimis et cerissimis exploratoribus nostris certificati sumus et prout vosque – quod? id audivisse credimus, idem imperator iam vix ad decem vel duodecim dierum transitus a NandorAlbam cum universo suo exercitu existit illamque imprimis atque castra Jaycza et Sabacz ceteraque omnia finitiva loca et munitiones in omnem eventum obsidere et expugnare et deinde etiam partes illas Trannssiluanas invadere et penitus subiugare intendit. [...] Presens necessitas regni, que maxima est, et quidem talis, ut similis vix ulla unquam fuerit, summam celeritatem requirit, et nisi quamprimum huiusmodi subsidium disposueritis et transmiseritis, profecto res nostras et huius regni funditus turbabitur et ad extremum etiam periculum deducetis.* DF 247070., 247412. Regesztáik: *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen Online*. 8. kötet. (<http://urts81.uni-trier.de>) 5242 * sz., Albert Berger: *Urkunden-Regesten aus dem Archiv der Stadt Bistritz in Siebenbürgen*. 1. kötet. 1203–1570. (Aus dem Nachlass hrsg. von Ernst Wagner.) (Schriften zur Landeskunde Siebenbürgens 11.) Köln–Wien, 1986. 362. sz. 1492. június 4-én a szebeni polgármesternek az oszmán hadakról Lippáról küldtek híreket, június 18-án a brassói tanácsstagoknak az erdélyi vajda, aki azon kívül 60 lovas Csanádra való elküldést is elrendelte nekik. DF 245372., 246511.; regesztájuk: UB VIII. 5216 *, 5245 * sz.

²³ *Seniores convocate et hanc litteram (!) ipsis legatis (!) et etiam ante cappellam coram tota communitate die dominica.* DF 247412. Regesztája: Berger: *Urkunden-Regesten i. m.* 362. sz.

Egyetemtől: a census helyett a Hét Széktől 6000 forintot, a Barcaságtól 4500 forintot, Besztercétől 3500 forintot.²⁴

1494. november 14-én 23000 forintot kellett fizetniük a sászoknak, aki 1496. szeptember 14-én, annak ellenére, hogy király 32000 forintot kért tőlük, csak 16000 forintot ajánlottak meg, „pro communi consternatione totius regni Hungarice”.²⁵ Ezután egy darabig mintha kialakult volna egyféle egyensúly a két fél igényei között, de mint látni fogjuk, ez nem tartott túlságosan sokáig. 1498. szeptember 15-én a király még csak 20000 forintot vetett ki az Egyetemre,²⁶ amely 1505. augusztus 1-jén is a csupán 17000 forintos adójából fizetett ki 1850 forintot.

Ezután az adók összege már jelentős mértékben kezdett emelkedni: 1514. január 6. körül Bornemisza János 28000 forint adót vetett ki az Egyetemre,²⁷ amelytől 1517. július 8-án az uralkodó már 32000 forintot kért,²⁸ 1519 április 20-án egyenesen 40000 forintot. Az előbbi adatok alapján is látható, hogy ez utóbbi summa egy igen súlyos adó volt; hogy az uralkodó is ezt gondolta, az abból is gyanítható, hogy hét nappal később megígérte, hogy egy éven belül nem vet ki több adót a sászokra, és hogy magát a kincstartót küldte hozzájuk erről tárgyalni.²⁹ Nem tartotta be azonban ezt a fogadalmát II. Lajos, mert már 1520. február 26-án kivetett egy adót, igaz, az előbbinek csak a felét,³⁰ és akkor is megígérte, hogy 1521. április 24-én nem fogja az Egyetemet megadóztatni. Ezt a szavát is megszegte, mert már 1521. január 10-én arra hivatkozva, hogy az Oszmán Birodalommal való „szövetség”, vagyis fegyverszünet érvénytelenné vált a szultán halálával, felszólította a sászokat, hogy censusukat és a 32000 forintos adót késedelem és fizetés alóli felmentés kérése nélkül fizessék meg Thornallyay Jakab sókamaraispánnak (akit fel is hatalmazott az adóról való tárgyalásra), vagy adjanak annak váltólevelet, mert mint mondta, az említett szükség olyan nagy, hogy abban a helyzetben nem tudott és nem is akart másképpen cselekedni. Ugyanakkor ismét megígérte, hogy abban az évben nem fog censzust és rendkívüli adót kivetni rájuk, és a következő évben is néhány hónapig, és „sokáig, amíg lehet” (elapso etaim hoc anno per aliquot menses et quanto diutius fieri poterit).³¹ Elképzelhető, hogy már ekkor hajlandó volt

²⁴ UB VIII. 5215 *, 5330 *, 5244 *, 5295 L *, 5224 *.

²⁵ Rechnungen Hermannstadt i. m. 181., 205., 207.

²⁶ UB VIII. 5827 *.

²⁷ Die Rechnungsbücher von Bistritz i. m., Román Nemzeti Levéltár, Kolozs Megyei Hivatal, Beszterce város tanácsa: Tanácsi iratok, oklevelek, IV. a. 14., 55., 80.)

²⁸ DF 247148.

²⁹ DF 247635–247636., 247639., regesztáik: Berger: Urkunden-Regesten i. m. 660–661., 667. sz.

³⁰ DF 247411., 247651., regesztáik: Berger: Urkunden-Regesten i. m. 681., 684. sz. Az adó feléről 1520. április 11-én kiállított nyugta: DF 247167.

³¹ vicit tamen voluntatem hanc nostram summa et incredibilis necessitas, que nobis hoc tempore preter expectationem nostram incubuit, ultra enim alias multas regni nostri necessitates ad castrorum finitimorum

valamennyit engedni ebből az összegből, ezt a feltételezést ugyanis Szalkai László kancellár 1521. január 15-én kelt levele megengedi. Ekkor ugyanis először arra kérte az Egyetemet, hogy a hozzájuk az adó kéréséért és a cenzus beszédéséért küldött Thornallyayt a királyra és kölcsönös barátságukra való tekintettel jóindulatúan fogadják, minden vonogatás nélkül foglalkozzanak avval, amit a király nevében fog nekik mondani, és vele megegyezzenek, mert őt a mondott ügyben és abban az időben a király nagy szükségletében küldte hozzájuk – vagyis tkp. arra buzdította őket, hogy az adójukat megadják. Másfelől azonban azt is elárulta a püspök, hogy a sókamaraipánt arra is utasították, hogy velük *a káruk nélkül* egyezzen meg, és ennek alapján Szalkai azt is közölte velük, hogy ha meg sikerül egyezniük, akkor meg tudnak szabadulni az egész évi tehertől, vagyis adójuktól, ráadásul akkor sokkal könnyebben, mint később, mindazonáltal végül minden óvatosságra intette a címzetteket.³²

Talán érezhette az udvar, hogy nem lehet sokáig nagyon megterhelni az alattvalókat, talán más okok játszottak közre, de az biztos, hogy 1522-ben az Egyetem adóját már 16000 forintra mérsékeltek, és a cenzus 6700 forint volt, így összesen 22700 forintot kellett fizessen;³³ ennek az összegnek tkp. megfelelően a kincstartó 1523 decemberi tájékoztatása szerint az adó a cenzussal együtt 22000 forint volt.³⁴ A cenzus összege ezekben az években meglehetősen állandó lehetett, mert ez egyrészt a rá vonatkozó kiváltságlevelek tartalma alapján is feltételezhető, másrészt az 1525. július 7-án az Egyetem megígérte, hogy a cenzusból 6700 forintot október 16-ig ki fog fizeti,³⁵ ez az összeg pedig bizonyára a cenzus egészét jelentette, hiszen feltűnően azonos az 1522-es értékkel.

defensionem, ex quo fedus, quod cum Turcis habuimus, per mortem cesaris illorum dissolutum est, ingenti pecuniarum vi nobis impresentiarum opus est, quas omnes? evitare, nisi vestro adiuti subsidio, non possumus. [...] quandoquidem predictarum necessitatum magnitudine tanta est, ut in hac facere aliud nec possumus nec velimus. DF DF 245788., 247177., 247660., regesztája: Berger: Urkunden-Regesten i. m. 695. sz.

³² Prudentes et circumspecti domini et amici honorandi! Misit maiestas regia, domini nostri gratiosissimi, ad vestras dominum egregium Jacobum Thornally, comitem salium Transsilvaniensem tum pro subsidio petendo, tum pro censu futuro erigendo, quem ego vestris dominationibus commendo et rogo velitis in primis intuitu regie maiestatis et deinde respectu amicitie vestre mutue eum benivole suscipere et ad ea, que ipse dominationibus vestris nomine regie maiestatis dicturus est, non gravatum accedere et cum eo concordare, nam magna necessitas impulit maiestatem suam, ut eum pro his negotiis ad dominationes vestras hoc tempore mitteret. Habet ipse dominus Jacobus informationem, secundum quem cum dominationibus vestris concordabit sine damno vestro, vos autem ab onere totius anni per hanc concordiam liberare poteritis et forte nunc facilius, quam postea, sed omnia prudentie vestre committo. Me autem dominationibus vestris tamquam amicis commendo cupioque easdem fideliter valere. Datum Bude, feria tertia proxima ante festum beate Prisce virginis 1521. [A szöveg alatt balra:] Ladislaus, episcopus Vaciensis, cancellarius regius etc. [A szöveg alatt jobbra, eredetileg nyilván más írással:] Idem episcopus manu propria. DF 247661. (egykorú másolat); regesztája: Berger, i. m. 697. sz.

³³ Hermann Zsuzsanna: Államháztartás és a pénz értéke a Mohács előtti Magyarországon. Századok 109 (1975), a 314–315. oldalak közötti fénykép, 328., Politikatörténeti források Bátori István első helytartóságához (1522–1523) Közzéteszi C. Tóth Norbert. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 50.) Budapest, 2010. 256.

³⁴ Zombori István: Jagelló-Habsburg rendezési kísérlet 1523-ban. Krzysztof Szydłowiecki naplója alapján. [Piliscsaba] 2006. 197.

³⁵ Berger: Urkunden-Regesten i. m. 824. sz.

A fentebbi összegek ismertetése után ki kell hangsúlyozni, hogy a valóságban azoknál kevesebb pénz folyt a kincstárba, mivel a késő középkorban jövedelmeikből a magyar királyok elég gyakran utalványoztak kisebb-nagyobb összegeket különféle célokra.³⁶ (A szászoknak a fizetési kötelezettségeik terhére történő utalványozásokból valami módon sok boszúságuk (odia) és nagy káruk származott, ami annyira zavarta őket, hogy el is érték, hogy 1519. augusztus 24-én II. Lajos megígérje nekik, hogy ha ezentúl a cenzusukból vagy adójukból utalványozna valakinek, az tőlük közvetlenül nem veheti fel a járandóságát, hanem azt az adószedőktől fogja megkapni.³⁷)

A szász adókból történt utalványozások egyike meglehetősen régi időből származott: miután Zsigmond 1395-ben Brassó cenzusából évi 40 aranyforintot adott a brassói plébánosnak a Szent Márton-kápolna misealapítványára,³⁸ ezt az összeget a Jagelló-korban is kifizették, de nem közvetlenül a város, hanem a Barcaság egész adóját kezelő villicus révén, amint ezt az utóbbi 1520 és 1523 közti időszakból fentmaradt számadásai bizonyítják.³⁹ Nem ez volt az egyetlen egyházi rendeltetésű utalványozás: 1501-ben a segesvári domonkos kolostor évi két ezüstmárkát kapott a segesvári adóból.⁴⁰

Legtöbbször azonban a kincstár hiteleit törlesztették az adóból, vagy a kamarákhoz irányítottak pénzösszegeket. 1523. február 22-én Hét Szék adóját Demsedy Máté, erdélyi huszadszedőnek kellett adni régi pénzben, amelynek nagy részét az erdélyi sókamarákban folyó munkákra és a szebeni cementező aranybevéltására kívánt fordítani a kincstartó.⁴¹ 1524 április 7-én az uralkodó megengedte Mark Pemflingernek, (szebeni kamara)ispánnak és szebeni királybírónak, hogy az akkor üresedésben levő egri püspökség jövedelmei részére tőle kölcsönvett és elköltött (?) 2000 forintot a szászok cenzusából „vegye ki”, minden evvel esetleg ellentétes királyi és kincstartói oklevél ellenére, megígérvén királyi szavára, hogy ezt az utalványozást minden esetre megtartja, és annak betartatására a kincstartót és a cenzus beszédőjét kötelezi, utasítását aláírásával hitelesítvén (pecsét ellenben nem látszik a

³⁶ Zsigmond király utalványozásaira vö. Mályusz Elemér: Zsigmond király uralma Magyarországon 1387–1437. Budapest, 1984. 115.

³⁷ DF 245780.

³⁸ UB III. 1346. sz. Az oklevél még előírta, hogy ha a plébános egy misét elmulasztana megtartani, dupla értékű büntetés terhe mellett még aznap egy aranyforintot fizessen a kápolna vitricusának, aki azt a kápolna építésére kellett fordítsa. Az adomány 1427. évi megerősítése: UB IV. 2011. sz.

³⁹ Rechnungen Kronstadt i. m. 285.

⁴⁰ Karl Fabritius: Urkundenbuch zur Geschichte des Kisdler Kapitels vor der Reformation und der auf dem Gebiete desselben ehemed befindlichen Orden. Hermannstadt, 1875. 133.

⁴¹ Nos illas pecunias pro maiori parte ad facta et labores camerarum salium Transsilvaniensium et campionem auri ad cameram cementi Cibiniensis daputavimus.

fényképen).⁴² 1524 május 28-án II. Lajos azt parancsolta Brassónak, miként azt eddig nem egyszer tette, hogy az adót adják Thornally Jakab sókamaraispánnak, a király parancsából velük kötött megegyezésben megállapított két időpontban, hogy azokat majd tudhassa az ország azon szükségleteire költeni, amire a király utalja, és ha nem fizetik ki akkor, teljes felhatalmazást ad a kamarásnak behajtani a pénzt.⁴³ 1524. augusztus 6-án II. Lajos azt parancsolta Brassónak és Barcaságnak, hogy a következő cenzust, amit az erdélyi só vágására utalványozott, mivel többféle-rendbeli más szükségletek miatt nem tudott (volna) máshonnan arra a célra adni, meg nem várva Márton-napot minél hamarább adják Thornallynak, minden kifogás nélkül, az annak esetleges elmaradása miatt fellépő károkat őrájuk hárítván.⁴⁴

Elég sok egyéb, partikuláris célra is utalványoztak a szász adóból. A vajda 1492. július 2-án Beszterce Kerülete részéről 2200 forintot vett át saját fizetése fejében.⁴⁵ 1507. szeptember 1-jén az Erdélybe a gonosztevők kiirtására küldött Kenderesi András aulicusnak szolgátaba fél évig állított 32 lovas zsoldját (havi 2 ft.) az Egyetem következő adójukból kellett állni.⁴⁶ Nem sokkal 1513. március 4. előtt Szatmári György kancellárnak adósságai fejében utalványozták a Hét Szék adójából.⁴⁷ Valamikor 1524 elején Szeben az adóból a Radu de la Afumați, havasalföldi vajda megsegítésére küldött emberek kifizetésére kért a kincstartótól „egy bizonyos” segélyt, vagyis összeget (aliquid subsidii), de 1524. március 10-én kelt válaszlevele szerint azt a címzett nem tudta honorálni, mert addigra már az egész adót elutalványozta más, meg nem nevezett célokra.⁴⁸ 1524. augusztus 12-én II. Lajos azt parancsolta Brassónak, megemlítvén, hogy az elmúlt hónapokban a királyi tanácsosok képességük szerint pénzt (argentum) adtak neki, hogy abból a rögtön indítandó hadjáratra fegyvereket vásároljon, és a szabad királyi városokat is megadóztatta, amiről őket egy Komlódy György révén küldött levélben tudósította, amelyben megírta, hogy mindegyiküktől milyen összeget kér, amit ők nem küldtek el, amire újból megparancsolta, hogy Ráskai Balázs kamarásnak és tanácsosnak és Gerendi Miklós ugoicsai főesperesnek és királyi titkárnak,

⁴² Promisimus nichilominus ... in verbo nostro regio, quod huiusmodi deputationem duorum millium ipsi modo premissis factam in omnem eventum observabimus et ad observantiam etiam thesaurarium nostrum et predeicti census nostri Saxonicalis exactorem ex certa nostra scientia et animo deliberato obligamus.

DF 247191.

⁴³ DF 247190.

⁴⁴ nos censum vestrum ordinarium festi beati Martini episcopi proxime futuri ad cisuram salium nostrorum Transsylvaniensium deputavimus, cum hoc tempore aliunde quicunque (!) ad illam dare propter multiplices alias necessitates nostras nequeamus. DF 247188. Ugyanakkor meghagyja, hogy hitelt adjanak annak, amit a kamarás “arról a dologról” a király felvilágosításából nekik mond (idem Thornally hac de re ex informatione nostra vobis nonnulla nomine nostra dicet) – vagyis a fizetés részleteit a kamarásra bízta.

⁴⁵ DF 247413., regesztái: Berger: Urkunden-Regesten i. m. 364. sz., UB VIII. 5295 I*. sz.

⁴⁶ DF 245648.

⁴⁷ DF 246057.

⁴⁸ DF 246170.

erdélybe küldött szónokainak (orator) adják az említett összeget.⁴⁹ Néha maguk az adófizetők voltak a kedvezményezettek: valamikor 1493 végén a kincstartó 1000 forintot Szeben építkezéseire, 1495-ben valamikor márciusban vagy azelőtt a király 2500 forintot Hét Szék cenzusából Nikolaus Proll királybírónak.⁵⁰ 1508-ban a kincstartó Szeben kérésére az adójából 1000 forint segítséget ítélt meg nekik, mert állítása szerint annál többet nem adhatott, mert nagy volt akkor a szükség; ugyanakkor azt is megüzente, hogy adójukból 2000 forintot szánt a vajda fizetésére.⁵¹

Kivételes esetekben a királyok el is engedték egy település adóját vagy annak egy részét. Ez általában abban az esetben fordult elő, ha a lakosok elszegényedtek vagy őket elemi csapások képében jelentkező jelentős anyagi kár érte: a leggyakrabban akkor, amikor a települést hadiesemény károsította vagy tűzvész pusztította.⁵² 1497-ben Köhalomszék amiatt kérte Szeben vezetését fizetési kötelezettségei csökkentésére, hogy a hadak átvonulása súlyosan károsította őket.⁵³ Az erre való hivatkozás mindazonáltal nem mindig járt teljes sikerrel. 1503. december 24-én Jakob Mydwescher, szebeni polgármester és Paul Remscher, szebeni bíró Budán arra kérték a kincstartót (akitől megtudták, hogy Tomori Pál Erdélybe ment, hogy a szászokra egy adót vessen ki), hogy a Hét Szék azévi elnyomatását, igen súlyos kiadásait és elszenvedett pusztításait tekintetbe véve annak adóját teljesen engedje el nekik. Erre azt a választ kapták, hogy az semmiképpen sem lehetséges, ellenben elengedett belőle 2100 forintot: a Hét Széknek közösen 1000, Szebennek 700, az új Vörös torony építésére pedig 400 forintot utalványozott. A levélírók nem lehettek teljesen megnyugodva ettől a fogadalomtól, mert azt is írták városuk vezetésének, hogy ha a szászokra egyetemesen kivetett adó nagy lesz és ha annak kifizetését az összes szász elvállalja, akkor majd írjanak ők is az említett elnyomatásukról az uralkodónak és a kincstartónak.⁵⁴

Az erdélyi szászok adózására vonatkozó fentebb ismertett adatokban – amelyek mellé még továbbiak is felsorakoztathatók –, megmutatkozik, mint cseppben a tenger, a Jagelló-kori pénzügyigazgatás majdnem minden gondja-baja: láthatjuk az állam egyre növekvő pénzügyi terheit, a kincstár képtelenségét arra vonatkozóan, hogy a növekvő pénzigényeknek eleget

⁴⁹ DF 247189.

⁵⁰ Pro fabrica civitatis. Rechnungen Hermannstadt i. m. 176., 183.

⁵¹ Román Nemzeti Levéltár, Szeben Megyei Hivatal, Szász Nemzeti Levéltár, Urkunden, V, 70. sz.

⁵² Solymosi László: Veszprém megye 1488. évi adólajstroma és az Ernszt-féle megyei adószámadások. In: Tanulmányok Veszprém megye múltjából. Szerk. Kredics László. Veszprém 1984. 164–165., 222. 40. j., 231. 141. j.; Draskóczy István: A Szászföld összeírása a XVI. század első évtizedéből. In: Emlékkönyv Jakó Zsigmond születésének nyolcvanadik évfordulójára. Szerk. Kovács András – Sipos Gábor – Tonk Sándor. Kolozsvár 1996. 162. 9. j., 166.; Draskóczy István: Az erdélyi Szászföld demográfiai helyzete i. m. 2. 4. j., 3–4.; Thallóczy L.: A kamara haszna i. m. 204.; Teutsch, F.: Zur Steuergeschichte i. m. 42.

⁵³ UB VIII. 5724 * sz.

⁵⁴ Román Nemzeti Levéltár, Szeben Megyei Hivatal, Szász Nemzeti Levéltár, Urkunden, V, 38.

tegyen, a királyi jövedelmek jelentős részének lekötöttségét, sokszor már évekkel előre, az alattvalók elégedetlenségét (amely a szászok vonatkozásában egyszer addig nőtt, hogy a kért adónak csak a felét szavazták meg). az uralkodó kényszerhelyzetét, amely néha arra kötelezte őt, hogy többször is megszegje adott ígéretét, az esetenként egymásnak ellentmondó kincstári parancsokat, a kifizetésekre vonatkozó folyamatos, akár fej- és jószágvesztéssel fenyegető sürgetéseket. Nem kívánjuk az indokoltnál sötétebb tónusokkal ábrázolni a kincstár helyzetét, mint ahogy tanulmányunk végére érve a szikárabb akadémiai írásmódtól sem szeretnénk túlságosan eltávolodni és pátosztelivé válni, de annál jobb zárást egyelőre nem találtunk, hogy megosszuk azon tapasztalatunkat, amely szerint a szászok Jagelló-kori adóira vonatkozó források elemzése közben többször is nehéz volt nem a végkifejletre, Mohácsra gondolni.